

УДК 338.246.87:005.334

Хома І.Б.*доктор економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Національного університету «Львівська політехніка»*

ФОРМУВАННЯ СУТНОСТІ ВПЛИВУ БІЗНЕС-КОНФЛІКТІВ НА СТАН ЕКОНОМІЧНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена формуванню та розкриттю сутності впливу бізнес-конфліктів на поточний стан економічної захищеності підприємства з використанням економіко-математичних методів. Уточнено рівень економічної захищеності господарюючого суб'єкта за рахунок введення коригувального коефіцієнта, який може бути прирівняний до ймовірності виникнення економічних конфліктів з негативними наслідками, що впливають на перебіг підприємницької діяльності при укладанні та розвитку бізнес-угод. Використано елементи багатокритеріальної оптимізації в умовах непрогнозованих наслідків бізнес-конфліктів для зміни нижнього та верхнього допустимого значення рівня економічної захищеності підприємства.

Ключові слова: бізнес-конфлікти, підприємницька діяльність, умови невизначеності, стан економічної захищеності, розрахунковий рівень економічної захищеності.

Хома И.Б. ФОРМИРОВАНИЕ СУЩНОСТИ ВЛИЯНИЯ БИЗНЕС-КОНФЛИКТОВ НА СОСТОЯНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЗАЩИЩЕННОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена формированию и раскрытию сущности влияния бизнес-конфликтов на текущее состояние экономической защищенности предприятия с использованием экономико-математических методов. Уточнен уровень экономической защищенности хозяйствующего субъекта за счёт введения корректирующего коэффициента, который может быть приравнен к вероятности возникновения экономических конфликтов с негативными последствиями, влияющими на ход предпринимательской деятельности при заключении и развитии бизнес-соглашений. Используются элементы многокритериальной оптимизации в условиях непрогнозируемых последствий бизнес-конфликтов для изменения нижнего и верхнего допустимого значения уровня экономической защищенности предприятия.

Ключевые слова: бизнес-конфликты, предпринимательская деятельность, условия неопределённости, состояние экономической защищенности, расчётный уровень экономической защищенности.

Khoma I.B. FORMATION OF THE ESSENTIALITY OF THE IMPACT OF BUSINESS CONFLICTS ON THE CONDITION OF ECONOMIC PROTECTABILITY OF ENTERPRISE

The article is devoted to the formation and disclosure of the essentiality of the impact of business conflicts on the current condition of economic protectability of enterprise using economic and mathematical methods. There was clarified the level of economic protectability of business entity through the introduction of adjusting factor, which can be equated to the probability of occurrence of economic conflicts with negative consequences that affect the course of entrepreneurial activity when concluding and developing business agreements. There were used the elements of multiple-criteria optimization under conditions of unpredictable consequences of business conflicts in order to change the lower and upper acceptable value of the level of economic protectability of enterprise.

Keywords: business conflicts, entrepreneurial activity, conditions of uncertainty, condition of economic protectability, calculated level of economic protectability.

Постановка проблеми. Будь-який конфлікт, зокрема у підприємницькій діяльності, маючи багатогранну природу зародження та індивідуальний характер впливу на розвиток окремого господарюючого суб'єкта, ґрунтується, насамперед, на неспівпадінні інтересів бізнес-партнерів. Це неспівпадіння інтересів може виникати або відразу, або через деякий проміжок часу від початку укладання бізнес-угод та буде характеризуватись частковою або повною втратою певного рівня взаємодії цих партнерів на ринку, зокрема втратою економічної довіри між ними, що у майбутньому у більшості випадках може призвести до серйозних економічних проблем, розбалансовуючи рівновагу створених стосунків. Проте, маючи бажання їх врегулювання і контролю та згодом цілковитого уникнення, виникає проблема формування адекватної до реального середовища концептуальної сутності, яка розкривала би значення не тільки зародження та перебігу бізнес-конфліктів, але й впливу конфліктних ситуацій на поточний стан економічної захищеності підприємства. Саме від повноти побудови цієї концепції буде залежати якість змодельованого стратегічного процесу розвитку економічних угод в спектрі максимального усунення їх негативних наслідків у підприємницькій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою дослідження виявлення проблемних зон у

діяльності підприємств під впливом кризових ситуацій і, зокрема різноманітних конфліктів, у тому числі економічних, займалась значна кількість як вітчизняних, так і зарубіжних вчених таких, як О. Беліков, А. Бобришев, В. Зігерт, М. Капітоненко, В. Курбатов, Л. Ланг, Г. Осовська, С. Юрченко та багато інших [1-5]. Їм вдалось дослідити фактори утворення конфліктів, поглиблено проаналізувати їх природу виникнення при спонтанній або закономірній несумісності інтересів сторін бізнес-угод, проте поза їх увагою залишилось дослідження сутності впливу бізнес-конфліктів та, насамперед, їх наслідків на вимір рівня економічної захищеності підприємства за участю кількісних економіко-математичних методів.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати цілі дослідження, які полягають у встановленні закономірного взаємозв'язку між причинами виникнення бізнес-конфліктів, їх процесом розвитку, ідентифікацією економічних результатів підприємства під дією конфліктних ситуацій та їх впливом на стан економічної захищеності підприємства на основі запроваджених кількісних методів оцінювання, що дозволяє повноцінно зрозуміти всю сутність перебігу економічних конфліктів та запобігти їх різноманітні негативні наслідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв'язку з тим, що всі бізнес-конфлікти є динамічними з притаманними їм різними рисами у кожний момент часу, їх об'єднує наявність потенційного одночасного впливу на поточний стан економічної захищеності підприємства.

Будь-який економічний конфлікт слід вважати сформованим конфліктом з того моменту, якщо порушуються або цілеспрямовано не виконуються умови бізнес-угоди. Тобто, згідно з [5, с. 10] «конфлікт – це ситуація, за якої учасники відносин, об'єднані одним і тим самим об'єктом, усвідомлюють несумісність їхніх інтересів стосовно нього і діють з урахуванням такого усвідомлення».

Зародженню бізнес-конфліктів передують непередбачувані та неконтрольовані події. Проте їх перебіг підпорядковується правилам раціональності [5, с. 16], маючи початок і завершення; до того ж, етап завершення має максимально кореспондуватись з оцінкою економічних результатів підприємства, які абсолютно не застраховані від економічних втрат, що є одним із ідентифікаторів кількісного виміру рівня економічної захищеності підприємства, зміненого під впливом бізнес-конфліктів.

Схема рекомендованого формування взаємозв'язку перебігу бізнес-конфліктів з оцінюванням стану та, зокрема, рівня економічної захищеності підприємства подана на рис. 1.

Причини виникнення бізнес-конфліктів у підприємницькій діяльності є індивідуальними, хоча поле конфліктних ситуацій в підприємницькому середовищі можна наперед спрогнозувати на основі попередніх досліджень наслідків бізнес-угод.

Припустимо, що певний суб'єкт господарювання протягом звітного календарного року укладає низку бізнес-угод з постійною кількістю партнерів, а також вони, своєю чергою, вступають в економічні стосун-

ки між собою, до того ж, наперед відома ймовірність виникнення деяких конфліктних ситуацій, без яких не може обійтись підприємницька діяльність (див. табл. 1).

Таблиця 1

Матриця ймовірності виникнення економічних конфліктів при укладанні бізнес-угод

	B_p^1	B_p^2	B_p^3	B_p^4	B_p^5	B_p^6
B_u^1	-	0,2	0,1	-	-	0,3
B_u^2	0,2	-	0,5	0,3	0,4	0,5
B_u^3	0,1	0,5	-	0,7	0,3	0,3
B_u^4	0,1	0,3	0,7	-	0,6	0,5
B_u^5	-	0,4	0,3	0,6	-	0,2
B_u^6	0,3	0,5	0,3	0,5	-	-

Відомо, що річні бізнес-угоди B_u^i з ймовірністю виникнення економічних конфліктів P_i , де i – їх порядковий номер, укладались на господарюючому суб'єкті лише в січні, лютому, а також наприкінці календарного року – в грудні, зокрема їх найменша кількість спостерігалась саме в останньому місяці.

Січень

$$B_u^1 = B_p^1 \cup B_p^2 \rightarrow P_1 = 0,1; B_u^3 = B_p^4 \cup B_p^5 \rightarrow P_3 = 0,6.$$

$$B_u^2 = B_p^2 \cup B_p^6 \rightarrow P_2 = 0,5; B_u^4 = B_p^1 \cup B_p^6 \rightarrow P_4 = 0,3.$$

Середня ймовірність виникнення бізнес-конфліктів: $P = 0,375$.

Лютий

$$B_u^1 = B_p^3 \cup B_p^5 \rightarrow P_1 = 0,3; B_u^4 = B_p^1 \cup B_p^2 \rightarrow P_4 = 0,2;$$

$$B_u^2 = B_p^6 \cup B_p^4 \rightarrow P_2 = 0,5; B_u^5 = B_p^3 \cup B_p^4 \rightarrow P_5 = 0,7.$$

$$B_u^3 = B_p^2 \cup B_p^3 \rightarrow P_3 = 0,5.$$

Середня ймовірність виникнення бізнес-конфліктів: $P = 0,44$

Грудень

$$B_u^1 = B_p^2 \cup B_p^5 \rightarrow P_1 = 0,4; B_u^2 = B_p^3 \cup B_p^6 \rightarrow P_2 = 0,3;$$

$$B_u^3 = B_p^4 \cup B_p^2 \rightarrow P_3 = 0,3.$$

Середня ймовірність виникнення бізнес-конфліктів: $P = 0,333$.

Оцінюючи рівень економічної захищеності підприємства, трактують поняття «рівень» як певний ступінь досягнення комплексної захищеності від різноманітних загроз, що задовольняє або не задовольняє допустимий діапазон коливання ряду введених кількісних характеристик та ознак господарюючого суб'єкта стосовно захищеності їх законних інтересів за певний період часу.

Для пошуку нижнього дозволеного рівня економічної захищеності підприємства і уточнення верхнього в практичних умовах можна скористатись критерієм Вальда щодо прийняття оптимальних рішень і згідно з [6, с. 148; 7]. Якщо змоделювати діяльність господарюючого суб'єкта за останні три роки його функціонування за діагностованою величиною рівня економічної захищеності на кінець кожного місяця з подальшим визначенням мінімального і максимального значення, то можна визначити кращий серед найгірших результатів (нижній рівень) та кращий з найкращих (верхній рівень), де за основу взято діапазон рівня економічної захищеності підприємства від 0 до 10 балів (табл. 2).

Рис. 1. Формування взаємозв'язку перебігу бізнес-конфліктів з елементами оцінювання стану економічної захищеності підприємства

Таблица 2

Результати нижньої та верхньої межі дозволеного рівня економічної захищеності змодельованого підприємства за критерієм Вальда

рік місяць	Діагностований рівень економічної захищеності (R_{E3})			Критерій Вальда	
	1 рік	2 рік	3 рік	max-min	max-max
Січень	0	2	9	0	9
Лютий	0	2	8	0	8
Березень	2	3	5	2	5
Квітень	1	3	4	1	4
Травень	3	8	6	3	8
Червень	0	6	7	0	7
Липень	0	7	3	0	7
Серпень	4	4	6	4	6
Вересень	4	6	7	4	7
Жовтень	3	8	6	3	8
Листопад	7	4	5	4	7
Грудень	5	6	7	5	7

За результатами табл. 2, у нашому випадку, дозволений рівень економічної захищеності на підприємстві коливатиметься у межах від 5 до 9 балів із середнім значенням у 7 балів.

Проте внаслідок існуючої ймовірності виникнення бізнес-конфліктів та встановленого впливу конфліктних ситуацій на рівень економічної захищеності за останній рік і у подальшому підприємство скоріше всього не досягне верхнього максимального можливого рівня економічного захисту у 10 балів, оскільки завжди буде існувати коригувальний коефіцієнт (k_i) для уточнення кількісного виміру рівня економічної захищеності господарюючого суб'єкта, що дорівнюватиме величині середньої ймовірності виникнення бізнес-конфліктів з певними негативними наслідками.

Тоді можна запропонувати наступний підхід до визначення реальної величини рівня економічної захищеності підприємства:

$$R_{E3}^{\text{календарний місяць}} = R_{E3}^* - k_i, \quad (1)$$

де R_{E3}^* – рівень економічної захищеності підприємства за звітний період на кінець календарних місяців, в яких укладались бізнес-угоди, що обчислюється за методом структурно-функціональної діагностики, згідно з [8, с. 346-355]; i – ідентифікатор календарного місяця, в якому укладались бізнес-угоди (у нашому випадку $i=1,3$, де січень (1), лютий (2), грудень (3)).

Таким чином, уточнені рівні економічної захищеності підприємства будуть дорівнювати:

$$R_{E3}^{\text{січень}} = 9 - 0,375 = 8,625;$$

$$R_{E3}^{\text{лютий}} = 8 - 0,44 = 7,560;$$

$$R_{E3}^{\text{грудень}} = 7 - 0,333 = 6,667.$$

Проте вони все одно будуть задовольняти допустимому діапазону у межах відрізка від 5 до 9 балів.

Як відомо, для уточнення верхньої величини рівня економічного захисту господарюючого суб'єкта часто в екстремальних умовах використовують кількісні методи з елементами багатокритеріальної оптимізації, а саме, α -критерій Гурвіца.

За α -критерій Гурвіца у ті календарні місяці, коли укладались бізнес-угоди на підприємстві, візьмемо величину, яка дорівнює середній ймовірності виникнення бізнес-конфліктів з певними негативними наслідками, тобто у січні: $\alpha=0,375$; у лютому: $\alpha=0,44$; у грудні $\alpha=0,333$. Для решта календарних місяців $\alpha=1$. Усі величини знаходяться в діапазоні $0 \leq \alpha \leq 1$ між критерієм max-min і max-max [8, с. 373-376; 9]. Проміжні розрахунки виконуються за формулами:

$$\bar{R}_{E3}^j = \alpha \times \max R_{E3}^j + (1 - \alpha) \times \min R_{E3}^j, \quad (2)$$

$$\bar{R}_{E3} = \max_{j=1,12} \{ \bar{R}_{E3}^j \}, \quad (3)$$

де j – відповідний кластер, що охоплює три роки діяльності підприємства у розрізі конкретного календарного місяця ($j=1,12$) з вибором максимального значення \bar{R}_{E3} , наведено у табл. 3.

Отже, в умовах невизначеності, зокрема і з врахуванням впливу не завжди прогнозованих наслідків бізнес-конфліктів на поточну підприємницьку діяльність, дозволений діапазон рівня економічної захищеності підприємства може додатково звужитись з відрізка [5; 8, с. 625] до [5; 8].

Таблица 3

Значення верхнього можливого рівня економічної захищеності змодельованого підприємства в умовах невизначеності за α -критерієм Гурвіца за участю впливу бізнес-конфліктів

Рік Місяць	Діагностований рівень економічної захищеності (R_{E3})			α	max R_{E3}^j	α max R_{E3}^j	min R_{E3}^j	$(1-\alpha)$ min R_{E3}^j	\bar{R}_{E3}^j
	1 рік	2 рік	3 рік *						
Січень	0	2	9	0,375	9	3,375	0	0	3,375
Лютий	0	2	8	0,44	8	3,52	0	0	3,52
Березень	2	3	5	1	5	5	2	0	5
Квітень	1	3	4	1	4	4	1	0	4
Травень	3	8	6	1	8	8	3	0	8
Червень	0	6	7	1	7	7	0	0	7
Липень	0	7	3	1	7	7	0	0	7
Серпень	4	4	6	1	6	6	4	0	6
Вересень	4	6	7	1	7	7	4	0	7
Жовтень	3	8	6	1	8	8	3	0	8
Листопад	7	4	5	1	7	7	4	0	7
Грудень	5	6	7	0,333	7	2,331	5	3,335	5,666

* у звітному (третьому році) рівень економічної захищеності підприємства розглядається без коригувального коефіцієнта врахування ймовірності виникнення бізнес-конфліктів, так як його наявність цілеспрямовано вже закладена при виборі критерію Гурвіца

Застосовувати α – критерій Гурвіца можна лише тоді, якщо можливо раціонально обґрунтувати для нього рівень ймовірності виникнення ринкового ризику або ймовірності виникнення бізнес-конфліктів на підприємстві з різноманітними негативними наслідками.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, слід вважати, що існує прямий взаємозв'язок впливу бізнес-конфліктів, зокрема їх негативних наслідків, на вимір стану економічної захищеності підприємства. Особливо це точно фіксується за участі запропонованого використання кількісних економіко-математичних методів в процесі здійсненого аналізу.

Перспективами подальших досліджень можна вважати пошук шляхів як часткової, так і повної нейтралізації бізнес-конфліктів у підприємницькій діяльності, що дозволить безперервно контролювати допустимий діапазон кількісного виміру рівня економічної захищеності підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беліков О. Конфлікти у підприємницькій діяльності та можливості їх врегулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://justinian.com.ua/article.php?id=2664>.
2. Бобрышев А.Д. Выявление проблемных полей в организации деятельности компаний под влиянием кризиса / А.Д. Бобрышев // Проблемы прогнозирования. – М. : ИНП РАН, 2012. – № 4. – С. 127–136.
3. Осовська Г.В. Комунікації в менеджменті: [курс лекцій] / Г.В. Осовська. – К. : «Кондор», 2003. – 218 с.
4. Юрченко С.М. Методи вирішення бізнес-конфліктів конкуруючих підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rusnauka.com/14.NTP_2007/Economics/21411.doc.htm.
5. Капітоненко М.Г. Міжнародні конфлікти: Навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М.Г. Капітоненко. – К. : Либідь, 2009. – 352 с.
6. Приймак В.М. Прийняття управлінських рішень: Навч. посіб. / В.М. Приймак; Міністерство освіти і науки України. – К. : Атіка, 2008. – 240 с.
7. Хома І.Б. Управління проблемним підприємством на основі діагностованого рівня економічної безпеки / І.Б. Хома // Науковий журнал «Економіка розвитку» Харківського національного економічного університету. – Харків : Видавництво ХНЕУ, 2010. – № 4 (56). – С. 91–95.
8. Хома І.Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства: [монографія] / І.Б. Хома. – Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2012. – 504 с.
9. Алексеев И.В. Диагностика экономической защищенности предприятия с применением поликритериальной оптимизации финансово-экономических показателей / И.В. Алексеев, И.Б. Хома // Научно-аналитический журнал «Вестник Уральского Федерального университета (УрФУ) им. Первого Президента России Б.Н. Ельцина». – Серия экономика и управление». – Екатеринбург, 2013. – № 2. – С. 112–122.

УДК 330.837

Чаусовський О.М.

*кандидат економічних наук,
професор кафедри економічної теорії
Донецького національного університету*

Романінець Р.М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств
Донецького державного університету управління*

Баранник Ю.Г.

*кандидат економічних наук, доцент
Донецького національного університету*

РОЛЬ ВНУТРІШНІХ ІНСТИТУЦІЙ У ФОРМУВАННІ СТРАТЕГІЇ ФІРМИ

У статті досліджуються теоретичні питання ролі внутріфірмових інституцій у досягненні стратегічної мети фірми. Розглядається взаємозалежність державних економічних інститутів і внутрішніх інститутів фірми.

Ключові слова: формальні і неформальні інститути, стратегія, фірма, інноваційна діяльність, адміністрування.

Chaусovskiy A.M., Romaninets R.N., Barannik Y.G. РОЛЬ ВНУТРЕННИХ ИНСТИТУЦИЙ В ФОРМИРОВАНИИ СТРАТЕГИИ ФИРМЫ

В статье рассматриваются теоретические вопросы роли внутрифирмовых институций в достижении стратегической цели фирмы. Рассматривается взаимозависимость государственных экономических институтов и внутренних институтов фирмы.

Ключевые слова: формальные и неформальные институты, стратегия, фирма, инновационная деятельность, администрирование.

Chaysovskiy A.M., Romaninets R.N., Barannik U.G. A ROLE OF INTERNAL INSTITUTES IS IN FORMING OF STRATEGY OF FIRM

The article discusses the theoretical issues about the role of domestic of the firm institutions in achieving the strategic objectives of the firm. Discusses the interdependence of public economic institutions and the domestic institutions of the firm.

Keywords: formal and informal institutes. "Strategy, firm, innovative activity, administration.

Постановка проблеми. Стратегічним напрямом сучасних вітчизняних економічних суб'єктів господарювання є отримання прибутку. Для досягнення поставленої мети, фірма змушена використовувати

функції формальних та неформальних інститутів. При широкому дослідженні інституціональної економіки випало дослідження внутріфірмових формальних та неформальних інститутів. Без визначення ролі